

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН ЯК ОСНОВНА МЕТА СТАДІЇ ПІДГОТОВКИ СПРАВИ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

RECONCILIATION PARTIES IN THE MAIN GOAL UNDER PREPARATION DEALING WITH A FOREIGN ELEMENT FOR TRIAL

Косовський Л.М.,

*здобувач Науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва імені Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

Стаття присвячена дослідженню деяких проблемних аспектів забезпечення примирення сторін як основної мети стадії підготовки цивільних справ позовного провадження з іноземним елементом до судового розгляду в цивільному судочинстві України шляхом застосування альтернативних судовому розгляду заходів вирішення спору. Розроблено та запропоновано висновки щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства.

Ключові слова: іноземний елемент, примирення, мета, підготовка, цивільна справа.

Статья посвящена исследованию некоторых проблемных аспектов обеспечения примирения сторон в качестве основной цели стадии подготовки гражданских дел искового производства с иностранным элементом к судебному разбирательству в гражданском судопроизводстве Украины путем применения альтернативных судебному разбирательству мероприятий разрешения спора. Разработан и предложен выводы по совершенствованию гражданского процессуального законодательства.

Ключевые слова: иностранный элемент, примирения, цель, подготовка, гражданское дело.

The article is devoted to some of the problematic aspects of conciliation as the main purpose of preparation of civil cases action proceedings with a foreign element to trial in civil proceedings of Ukraine. Developed and conclusions on improving civil procedural law.

Key words: foreign element, reconciliation, target, training, civil case.

Актуальність теми. Мета підготовки справи до судового розгляду у цивільних справах з іноземним елементом, як у будь-якій іншій справі позовного провадження, є загальним орієнтиром, на який спрямована процесуальна діяльність усіх учасників процесу на даному етапі розгляду та вирішення цивільної справи. Саме від досягнення останньої багато в чому залежить ефективність подальшого руху справи в провадженні та постановлення у справі законного та обґрунтованого рішення.

У чинній редакції ЦПК України відсутні спеціальні норми, що визначають мету даної стадії провадження взагалі. Тим більше, не визначена вона й відносно підготовки до судового розгляду у цивільних справах з іноземним елементом. Глава 3 «Провадження у справі до судового розгляду» ЦПК України закріплює лише процесуальні дії судді на даній стадії. Єдина згадка про мету стадії підготовки міститься в п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про підготовку цивільних справ до судового розгляду» від 05.03.1977 р. № 1, що в теперішній час втратила чинність, проте фактично в даному нормативному акті мету названо завданням даної стадії [23].

Із логіки конструкції Глави 3 ЦПК України, зокрема ст.130, можна зробити певні висновки щодо мети даної стадії провадження, але у справах з іноземним елементом вона не є досконалою, оскільки її основний акцент зосереджений саме на створенні умов для судового розгляду справи. У той же час,

законодавцем зовсім не приділяється уваги правовому регулюванню такого важливого аспекту, як забезпечення примирення сторін до судового розгляду у цивільних справах з іноземним елементом.

В умовах проведення судової реформи та системного вдосконалення цивільного процесуального законодавства, що обумовлено прагненням України щодо вступу до ЄС, виникла об'єктивна необхідність у теоретичному дослідженні та визначенні механізму врегулювання спору у справах з іноземним елементом у стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду, як основної мети даної стадії.

Проблеми підготовки цивільних справ до судового розгляду в різний час були предметом дослідження таких вітчизняних та іноземних правників, як: С.С. Бичкова, С.В. Васильєв, В.В. Комаров, Б.М. Лапін, В.К. Пучинський, Г.О. Світлична, В.І. Тертишніков, М.К. Треушніков, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, Є.С. Шумейко, І.С. Ярошенко та інших.

Більшість з зазначених науковців приділяла тією чи іншою мірою увагу визначенню та характеристиці мети даної стадії цивільного процесу, проте в більшості праць дане питання розглядається недостатньо глибоко, а проблемам участі суду в досягненні мети щодо врегулювання спору у справах з іноземним елементом у стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду взагалі не приділено уваги.

Дана стаття спрямована на визначення поняття та змісту примирення сторін на стадії підготовки цивільних справ позовного провадження з інозем-

ним елементом в цивільному судочинстві України шляхом застосування заходів альтернативного врегулювання спору до початку судового розгляду.

Виклад основного матеріалу. На нормативне врегулювання підготовки справи до судового розгляду, як обов'язкового етапу цивільного судочинства в цілому і визначення його мети, спрямована норма ст.130 ЦПК України яка має назву «Попереднє судове засідання». Але її назва та правова конструкція не дозволяє використовувати її в повному обсязі для регулювання процесуальних правовідносин у цивільних справах з іноземним елементом в наслідок її недосконалості.

Так, відповідно до змісту частини першої згаданої статті попереднє судове засідання проводиться з метою з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного та швидкого вирішення справи.

Нормою ч. 7 ст. 130 ЦПК України закріплено, що попереднє судове засідання не є обов'язковим. Питання про необхідність його проведення вирішується суддею під час відкриття провадження у справі.

Таким чином, нормою ч. 1 ст. 130 ЦПК врегульовано лише мету попереднього судового засідання у цивільній справі, але ні стадії підготовки цивільної справи до судового розгляду. Й в разі визначення судом необов'язковості проведення попереднього судового засідання, питання мети згаданої стадії судового провадження у справах з іноземним елементом у ЦПК України залишиться нормативно невизначеним.

Якщо говорити власне про мету підготовки, то необхідно врахувати, що мета будь-якої процесуальної стадії є способом досягнення кінцевої мети цивільного судочинства [11, с. 12-13]. Навіть якщо цього зв'язку не можна помітити одразу, він є, адже процесуальна мета окремої стадії не може суперечити кінцевій меті всього цивільного процесу [2, с. 35].

З точки зору ставлення науки до проблем визначення мети стадії підготовки цивільної справи з іноземним елементом до судового розгляду існують різні підходи, але всі вони мають одну й ту саму ваду – зосереджені саме на забезпеченні підготовки справи до судового розгляду й її своєчасного та правильного вирішенні. Такої думки дотримується Є.І. Домбровський [10, с. 27], А.Ф. Клейнман [17, с. 171], П.В. Логінов [19, с. 13] та інші вчені [31, с. 79].

Але серед вчених є й такі, що на перший план мети провадження у справі до судового розгляду вирішують можливість з'ясування врегулювання спору до судового розгляду, й лише потім забезпечення правильного та швидкого вирішення справи відповідно до ч. 1 ст. 130 ЦПК [33, с. 231; 32, с. 187].

Ми розділяємо точку зору О.О. Грабовської, яка вважає, що стадія підготовки справи до судового розгляду в новому ЦПК зазнала радикального корегування. Тепер, крім забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи в судовому засіданні, вона має ще одну мету – з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду і, таким чином, вирішення справи остаточно саме в цій стадії процесу. Якщо таку

можливість не вдалося реалізувати, то тоді суд спрямовує свою діяльність на досягнення іншої мети – забезпечити своєчасний та правильний розгляд справи в судовому засіданні (ст.130 ЦПК) [4, с. 74]. Вважаємо, що й дана точка зору не є досконалою.

Для цивільних справ з іноземним елементом мета стадії підготовки справи до судового розгляду, виходячи зі змісту ст.130 ЦПК України, передбачає дві складові:

1. З'ясування судом можливості врегулювання спору до судового розгляду і, таким чином, вирішення справи остаточно саме в цій стадії процесу.

2. Забезпечення своєчасного та правильного розгляду справи в судовому засіданні, в разі неможливості примирення сторін у процесі підготовки справи до судового розгляду.

Варто зазначити, що саме перша складова логічно передбачена як основна мета підготовчих дій суду у ч. 3 ст. 130 ЦПК України. Але, функції суду в досягненні цієї мети обмежені лише з'ясуванням ставлення сторін до позову, а також наявності у них бажання укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду. На нашу думку, така пасивна функція суду не сприяє досягненню мети досудового врегулювання спору у цивільних справах з іноземним елементом на стадії підготовки, оскільки сам факт подання позовної заяви уже свідчить про те, що сторони не змогли самотійно врегулювати спір та звернулися для цього до суду.

Суд повинен на стадії підготовки справи з іноземним елементом до судового розгляду саме сприяти вирішенню спору шляхом застосування різноманітних механізмів, зокрема й механізму альтернативного його врегулювання. Як зазначає Д.Г. Фільченко, примирення сторін на даному етапі являє собою реальну альтернативу тривалого судового розгляду [30, с. 100]. Це дозволяє найбільш швидко, відносно безболісно і з мінімальними витратами вирішити правовий конфлікт ще до судового розгляду і тим самим знизити навантаження на суди, звільнивши їх від необхідності розгляду безспірних справ з дотриманням всіх елементів цивільної процесуальної форми.

Під поняттям «примирення сторін» вчені-процесуалісти, як правило, розуміють укладання сторонами цивільного спору, зокрема й з іноземним елементом, мирової угоди на будь-якій стадії судового процесу. Але вважаємо, що даний підхід є досить вузьким. На нашу думку, даним поняттям повинно охоплюватися не тільки досягнення сторонами мирової угоди, але й такі форми примирення сторін, як відмова позивача від позову та визнання позову відповідачем.

Такий підхід ґрунтується на тому, що при відмові позивача від позову або визнанні позову відповідачем, як і при укладенні власне мирової угоди, правовий конфлікт припиняється внаслідок вичерпання, а сторони на власний розсуд, користуючись своїми диспозитивними правами здійснюють врегулювання свого спору. Судовій практиці знайомі випадки, коли сторони спору ще у стадії підготовки справи

до судового розгляду, оцінивши свою правову позицію та наявні у матеріалах справи докази, зокрема надані іншою стороною, доходять висновку про відсутність перспективи позитивного вирішення спору на свою користь, як й ситуації, за яких відповідач добровільно виконує свої обов'язки перед позивачем ще до початку розгляду справи по суті. За таких обставин вичерпання правового конфлікту укладанням мирової угоди не є доцільним. У справах з іноземним елементом наявність зазначених умов є підставою для зацікавленої сторони позивача – відмовитися від своїх позовних вимог або для відповідача – визнати позовні вимоги, наслідком чого є максимальне скорочення ефективної реалізації права на судовий захист, адже одна із сторін перебуває в іншому державному підпорядкуванні.

У переліку можливих дій судді при підготовці справи до судового розгляду, згідно з ч. 3 ст. 130 ЦПК України, передбачено з'ясування наступних обставин: чи не відмовляється позивач від позову, чи не визнає позов відповідач, чи не бажають сторони укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду. Проте «з'ясування» передбачає лише отримання судом думок сторін щодо ставлення до предмету спору й обставин, що стали його підставою та підлягають доведенню. Але дані дії суду не є сприянням мирному врегулюванню спору.

Як справедливо зазначає Я.П. Зейкан, намагання сприяти сторонам у врегулюванні спору до судового розгляду досягає свого результату, якщо досвідчений суддя неформально ставиться до цієї вимоги закону, вміє роз'яснити сторонам наслідки врегулювання спору, не втрачаючи при цьому своєї об'єктивності. Все це свідчить про професійну майстерність судді [12, с. 212].

Судова практика іноземних країн свідчить, що застосування процедур з примирення сторін у цивільних справах з іноземним елементом до судового розгляду дозволяє значно зменшити навантаження на суди, забезпечити більш якісний розгляд та вирішення дійсно складних та неоднозначних справ. Більш того, досудове врегулювання спору дає можливість зберегти певні партнерські та соціальні відносини, що існували між сторонами до звернення однієї з них в якості позивача до суду.

Так, заслуговує на увагу досвід діяльності з мирного врегулювання правових конфліктів на стадії підготовки справи у судах США та Великої Британії, де питанням процесуальних заходів примирення сторін та врегулювання спору приділяється значної уваги, оскільки практично більшу кількість спорів судам вдається владнати саме на стадії так званого попереднього засідання. Так, у США щорічно 18 млн. цивільних справ надходять у суди і лише 5-10% доходять до судового розгляду [22, с. 313-314].

Досягненню такої ефективності судової діяльності з примирення сторін сприяють різноманітні обставини, зокрема неформальна атмосфера проведення співбесід та нарад. Як зазначає В.К. Пучинський, законодавча регламентація порядку співбесід відсутня, вони проходять в залі засідань або за закри-

тими дверима у кабінеті судді (впритул до паління, знімання піджаків, пиття кави). Таким чином, процедура не носить формального характеру, тут точніше говорити про живу дискусію між учасниками; протоколи зазвичай не ведуться, якщо суддя не передбачить іншого [29, с. 79, 86-87]. Саме це й є одним з способів альтернативного врегулювання спорів, які у теперішній час активно застосовуються у всьому світі.

Механізм альтернативного врегулювання спорів вперше було запроваджено Вашингтонською Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. [16]. Він полягав у досягненні компромісу шляхом застосування однієї з двох можливих процедур, у яких приймає участь третя сторона. Перша процедура передбачала можливість вирішення спору за допомогою незалежної, нейтральної особи – арбітра (або групи арбітрів), який уповноважений винести обов'язкове для сторін рішення. Сутність другої полягала в тому, що особливим чином сформована комісія з примирення визначала предмет спору між сторонами та прагнула досягнути угоди між ними на взаємовигідних умовах. Така процедура отримала назву консіліація (від англ. «conciliation» – погоджування).

Дана Конвенція дала поштовх для розроблення та нормативного врегулювання у праві країн ЄС альтернативних заходів врегулювання спорів. Так, у національному праві Великобританії, Австрії, Німеччини, Франції активно застосовуються такі заходи альтернативного врегулювання спорів, як посередництво, примирні і погоджувальні процедури, принципи та порядок проведення яких у кінці 90-х років були запозичені Швецією, Фінляндією, Данією [21]. ЦПК Італії також містить багато положень про примирення сторін. У січні 2003 р. у цій країні був ухвалений закон № 5 (набрав чинності 1 січня 2004 р.), що встановлює обов'язкову процедуру посередництва при врегулюванні корпоративних і багатьох фінансових спорів [20, с. 40-41]. Пунктом 4.3 ЦПК Швейцарської Конфедерації місією суду визначено саме примирення сторін [34].

Згідно з § 279 ЦПК ФРН суд може на будь-якому етапі провадження у справі спробувати примирити сторони. Залежно від обставин у справі, враховуючи фактичний і правовий аспект врегулювання спору, суд повинен подбати про мирне врегулювання спору. На стадії підготовки справи до судового розгляду суддя роз'яснює сторонам про можливість примирення § 280 ЦПК ФРН [9, с. 236].

Механізм застосування заходів альтернативного врегулювання спору у різних країнах врегульовано певним чином. Так, у ЦПК Франції законодавець передбачив необхідність попередньої спроби примирення. Це, наприклад, має місце при розірванні шлюбу через припинення спільного проживання або з огляду винної поведінки чоловіка (стаття 251 ЦК) або при розгляді трудових спорів прюдомальними судами. В останньому випадку для вжиття заходів попереднього примирення діють спеціальні органи – примирювальні бюро [21, с. 7-8].

Інші країни встановлюють необхідність звернення до посередника по окремих категоріях справ. У Баварії така необхідність встановлена по спорах з ціною позову до 800 євро, в Англії – по комерційним спорам, в Австралії – по всіх позовах корінного населення [18, с. 102].

У багатьох штатах США суддя зобов'язаний запропонувати сторонам медіацію перш ніж розпочати слухання справи. Це стосується сусідських і сімейних спорів, а особливо ситуацій, коли у подружжя, що розлучається, є діти і дуже важливо, щоб батьки домовились про все самі, зберігши стосунки і намагаючись максимально врахувати інтереси дітей [3, с. 131].

ЦПК Швейцарської Конфедерації як захід альтернативного врегулювання спорів передбачає процедури консіліації та медіації. При цьому, виходячи з норм ЦПК та практики, що склалася за перший рік впровадження Кодексу, консіліація набула більш вагомого значення, ніж медіація. За загальним правилом, судовому розгляду справи має передувати судова консіліація. Медіація може застосовуватися замість консіліації згідно зі ст. 213 ЦПК, а саме: якщо сторони за взаємною згодою звернуться з відповідним запитом до суду [15, с. 37].

У п. 3 ч. 1 ст. 262 ЦПК Республіки Білорусь передбачено, що при підготовці справи до судового розгляду з метою забезпечення своєчасного і правильного вирішення справи суддя здійснює такі дії: роз'яснює сторонам їх процесуальні права та обов'язки, у тому числі право на добровільне врегулювання спору шляхом укладення мирової угоди або застосування медіації, яку сторони вправі проводити на будь-якій стадії судового розгляду, або на звернення за вирішенням спору до третейського суду, а також наслідки таких дій.

З метою уніфікації процесуальних питань альтернативного судовому порядку вирішення спорів, Європейська комісія у 2002 році розробила так звану Зелену книгу з питань альтернативного вирішення спорів у цивільному і комерційному праві, що стимулювало використання заходів альтернативного врегулювання спорів при вирішенні правових конфліктів у всіх країнах Європи. Загалом європейська практика позасудового вирішення правових конфліктів здійснюється у таких основних формах: 1. Третейський суд або арбітраж (arbitration) – вирішення спору за допомогою незалежної, нейтральної особи – арбітра (або групи арбітрів), який уповноважений винести обов'язкове для сторін рішення. 2. Посередництво або медіація (mediation), що передбачає врегулювання правового конфлікту за допомогою незалежного, нейтрального посередника, який сприяє сторонам у досягненні угоди. 3. Переговори або неогоціація (negotiation) спосіб врегулювання правового спору безпосередньо сторонами без участі інших осіб [8].

Критеріями для такого розподілу, як вірно зазначає Н.Л. Бондаренко-Зелінська, є участь у врегулюванні розбіжностей третьої особи або її повноваження. Елементи цих трьох «чистих» форм входять

складовою частиною до багатьох інших процедур. Так, наприклад, посередництво часто використовується як попередня процедура до початку судового розгляду [1].

Дії з вжиття заходів альтернативного вирішення спору у справах з іноземним елементом повинні здійснювати фахівці, які відповідають певним критеріям, передбаченим законодавством для певного виду зазначеної діяльності: суддів третейського суду – Законом України «Про третейські суди» (ст. 18) [24], медіаторів, консіліаторів та неогоціаторів – Законом України «Про альтернативне врегулювання спорів», який у порівнянні з проектом Закону України «Про медіацію» [25], повинен нормативно визначити та закріпити всі можливі способи альтернативного врегулювання спорів, з визначенням повноважень кожного з фахівців. При цьому всі фахівці, що надаватиме послуги з альтернативного врегулювання спорів повинні мати відповідний сертифікат та бути внесеними у відповідний державний реєстр, який передати у ведення Державної реєстраційної служби Міністерства юстиції України і надати загальнодоступний режим користування.

В Австралії в програмах судової медіації мирні процедури проводять приватні посередники, яких сторони самостійно обирають зі спеціально підготовлених списків, сформованих в судах. В Австрії аналогічні списки складає Міністерство юстиції, в Нідерландах – Нідерландський інститут посередництва [13, с. 126-127]. Діяльність зовнішніх медіаторів не регламентується на рівні національного законодавства, тому в своїй діяльності зовнішні медіатори керуються загальними рекомендаціями, які затверджені Радою Європи з проведення медіаційної процедури [14, с. 1320].

У справах з іноземним елементом дії суду з вжиття заходів альтернативного вирішення спору у стадії підготовки справи до судового розгляду, на нашу думку, є обов'язковими. При цьому, дані дії повинні бути вживані саме судом, оскільки сторони не завжди обізнані з можливістю альтернативного врегулювання спору, їх формами та наслідками. Саме суд повинен ознайомити з ними сторони та запропонувати обрати певну форму врегулювання спору: звернення до третейського суду, неогоціацію, консіліацію або медіацію.

Не можна не погодитися з С.В. Лазаревим, який зазначав, що суддя бачить і «відчуває» спір, розуміє перспективи його вирішення, зустрічається зі сторонами на стадії підготовки справи до судового розгляду, маючи можливість переконати їх на користь примирення. По-друге, менталітет учасників справи такий, що буде потрібно час, поки вони до подачі позову до суду почнуть звертатися до посередника [18, с. 6].

На необхідність вжиття судами заходів альтернативного врегулювання спорів у стадії підготовки справи до судового розгляду звертає увагу й Верховний Суд України. Так, відповідно до п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законо-

давства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12.06.2009 р. № 5, зазначені процесуальні дії можуть бути вчинені лише в позовному провадженні та повинні здійснюватися не формально; суди мають вживати дієві заходи для примирення сторін та врегулювання спору до судового розгляду, зберігаючи при цьому об'єктивність і неупередженість. Вони мають роз'яснювати сторонам можливості розгляду справи у третейському суді та порядок виконання його рішення, суть та процедуру здійснення кожної дії та їх наслідки [26].

Таким чином, діяльність суду не повинна обмежуватися лише функціями опитування сторін з питань щодо відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем, бажання сторін укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду, як це передбачено ч. 3 ст. 130 ЦПК України, а також інформування та рекомендацій у примірювальних процедурах. Він перш за все повинен активно вживати заходів, спрямованих на примирення сторін. Моделі такої активної позиції судів у справі примирення сторін вже існують у судових системах різних країн.

Так, однією з моделей діяльності суду з судового посередництва у примиренні сторін є створення служби примирення при судах, так звані «судові примирителі», куди спрямовуються спори за рекомендацією суду або за волевиявленням сторін, як це має місце у Франції. Інша модель передбачає резервування частини суддів спеціально під примірювальні процедури, як це практикується, наприклад, в Нідерландах і, з 2008 року, в Республіці Білорусь. Згадані моделі врегулювання спору у науці цивільного процесу отримали назву «посередництво, інкорпороване в судовий процес» [18, с. 102].

Вважаємо, що у справах з іноземним елементом для досягнення основної мети підготовки справи до судового вирішення – примирення сторін, необхідно впровадження у судову систему України нового інституту – служби примирення при судах, яка буде вживати заходів альтернативного врегулювання спору у стадії підготовки справи до судового розгляду. Друга ж модель судового посередництва, не дивлячись на свою простоту, у сучасних умовах не є застосовною зважаючи на велике завантаження судів.

Застосування в Україні процедур альтернативного вирішення правових спорів може бути суттєвим кроком на шляху гармонізації національного цивільного процесуального законодавства із законодавством Європейського Союзу, зокрема приведення його у відповідність до вимог Резолюції № 1 «Забезпечення правосуддя в XXI столітті» від 8-9.06.2000 р. та рекомендаціям Ради Європи щодо впровадження програм реформування правосуддя, зокрема, Рекомендації № R (81) 7 щодо полегшення доступу до правосуддя від 14 травня 1981 року; Рес (2002) 10 щодо медіації в цивільних справах 18 вересня 2002 року; № R (98) 1 щодо медіації в сімейних питаннях від 2 січня 1998 року, Рес (2001) 9 щодо альтернативах судовому розгляду між адміністративними органами влади і приватними сторонами від 5 вересня

2001 року, а також іншим актам, спрямованим на стимуляцію використання позасудових процедур вирішення спорів [1].

Враховуючи вищезазначене, вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 3 ст. 130 ЦПК України, та викласти їх у наступній редакції: «3. Для врегулювання спору до судового розгляду суд з'ясовує: чи не відмовляється позивач від позову, чи визнає позов відповідач, чи не бажають сторони укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду, а також вживає заходів альтернативного врегулювання спору та примирення сторін.

Заходи альтернативного врегулювання спору та примирення сторін здійснюються у межах строку підготовки справи до судового розгляду фахівцями служби примирення, створеної при суді або іншими фахівцями з альтернативного врегулювання спору та примирення сторін шляхом проведення процедур третейського судочинства, консіліації, медіації тощо.

Порядок та умови діяльності служби примирення та фахівцями з альтернативного врегулювання спору та примирення сторін встановлюються законами України, а у справах з іноземним елементом й міжнародними договорами».

Враховуючи згадані обставини та приписи законодавства, вважаємо, що найбільш вірогідною можливістю для досудового врегулювання спору, примирення сторін у цивільних справах з іноземним елементом є вжиття заходів з примирення сторін спору, яке не можливо без проведення попереднього судового засідання. Остання обставина, як вірно зазначила О.П. Іванченко, зумовлює особливе значення попереднього судового засідання, оскільки воно в силу своєї сутності та специфіки дозволяє в найбільшій мірі реалізувати мету досудового врегулювання спору [27, с. 73].

Дії судді зі сприяння досудовому врегулюванню спору, примиренню сторін у справах з іноземним елементом можливі саме в ході попереднього судового засідання. Оскільки, по-перше, за загальним правилом, відповідно до ч.1 ст. 131 ЦПК України, сторони зобов'язані подати свої докази суду до або під час попереднього судового засідання у справі. По-друге, попереднім судовим засіданням в цілому повинна завершуватися стадія підготовки, сторонам по справі надається можливість ознайомитися з доказами та аргументами кожної з них, а також третіх осіб за наявності, оцінити свої шанси й вірогідний результат справи. По-третє, у попередньому судовому засіданні розгляд справи по суті не відбувається, що характеризує його як менш формальне, ніж повноцінне судове засідання. Наведені обставини в сукупності, разом з процесуальними діями судді та сторін, спрямовані на забезпечення максимально сприятливих умов для врегулювання спору до судового розгляду, вичерпання правового конфлікту за згодою сторін.

Частиною 7 статті 130 ЦПК України, в редакції що набула чинності з 07.07.2010 р., встановлено обов'язковість попереднього судового засідання. Питання про необхідність його проведення передано

для суб'єктивного вирішення судді під час відкриття провадження у справі.

Складність цивільних справ з іноземним елементом, обумовлених багатьма факторами – сутністю та природою іноземного елемента, питанням визначення підсудності, суб'єктного складу сторін, предмету доказування, обсягу доказів, тощо, не завжди надають можливість судді у першій інстанції без проведення попереднього засідання вірно визначитися з можливістю та перспективою вирішення цивільного спору з іноземним елементом по суті.

Проведення попереднього судового засідання у цивільних справах з іноземним елементом ми вважаємо обов'язковим елементом стадії провадження у справі до судового розгляду.

До моменту внесення змін до ЦПК України відповідно до Закону України «Про судову систему і статус суддів» від 07.07.2010 р. [28], нормою ч. 7 ст. 130 ЦПК, було встановлено, що попереднє судове засідання є обов'язковим для кожної справи, за винятком випадків, встановлених цим Кодексом.

З урахуванням цього вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 7 ст. 130 ЦПК і викласти її в наступній редакції: «7. Попереднє судове засідання не є обов'язковим. Питання про необхідність його проведення вирішується суддею під час відкриття провадження у справі.

У справах позовного провадження з іноземним елементом попереднє судове засідання є обов'язковим».

Таким чином, впровадження згаданої процесуальної конструкції попереднього судового засідання

у цивільних справах з іноземним елементом з метою врегулювання спору до судового розгляду на стадії підготовки справи в цілому, в умовах реформування судової системи в Україні, відповідає загальносвітовим тенденціям демократизації та оптимізації правосуддя.

Висновки. Основною метою підготовки справи з іноземним елементом до судового розгляду є забезпечення судом примирення сторін спору.

Діяльність суду при підготовці справи з іноземним елементом до судового розгляду не повинна обмежуватися лише функціями опитування сторін з питань щодо відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем, бажання сторін укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду, як це передбачено ч. 3 ст. 130 ЦПК України, а також інформування та рекомендацій у примірювальних процедурах. Він перш за все повинен активно вживати заходів, спрямованих на примирення сторін.

У справах з іноземним елементом для досягнення основної мети підготовки справи до судового вирішення – примирення сторін, необхідно впровадження у судову систему України нового інституту – служби примирення при судах, яка буде вживати заходів альтернативного врегулювання спору у стадії підготовки справи до судового розгляду.

У справах позовного провадження з іноземним елементом попереднє судове засідання є обов'язковим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України / Н.Л. Бондаренко-Зелінська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndipp.gov.ua/Schorichnuk/BondarenkoZelinska.pdf>
2. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Оптимізація підготовки цивільних справ до судового розгляду як складова наближення процесуального законодавства країни до європейських стандартів судочинства // Проведення у справі до судового розгляду: хрестоматія (галузь знань 0304 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр», спеціальність 8.03040101 «Правознавство») для студентів V курсу факультету № 4 / уклад.: В.В. Комаров, К.В. Гусаров, А.Ю. Каламайко. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2013. – 515 с.
3. Гірник А.М. Основи конфліктології / А.М. Гірник. – К. : Києво-Могилянська академія, 2010. – 222 с.
4. Грабовська О.О. Особливості судочинства в справах про усиновлення (удочеріння) іноземними громадянами дітей, які проживають на території України // О.О. Грабовська: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. – К.; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – 2005. – 210 с.
5. Гражданский процессуальный кодекс РФ от 14.11.2002 г. № 138-ФЗ // Собрание законодательства РФ. – 18.11.2002. – № 46. – Ст. 4532.
6. Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь от 11.01.1999 г. № 238-З // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 1999. – № 54. – 2/56.
7. Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова №225-XV от 30.05.2003 г. // Мониторул Официал ал Р.Молдова № 111-115/451 от 12.06.2003.
8. Гудкова А.Ю. Посредничество при разрешении гражданско-правовых споров / А.Ю. Гудкова [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1251168>
9. Давтян А.Г. Гражданское процессуальное право Германии / А.Г. Давтян. – М. : Городец-издат, 2000. – 320 с.
10. Домбровский Е.И. Подсудность и досудебная подготовка / Е.И. Домбровский. – Юридическое издательство НКЮ СССР, 1940. – 36 с.
11. Жилин Г.А. Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции: автореф. дис. докт. юрид. наук: 12.00.03 «Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право» / Г.А. Жилин. – М., 2000. – 70 с.
12. Зейкан Я.П. Коментар цивільного процесуального кодексу України. – К. : Юрична практика, 2006. – 560 с.
13. Калашникова С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции / Калашникова С.И. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 304 с.
14. Курс гражданского процесса: [підручник] / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
15. Кликова К. Медиация у Швейцарії за новим ЦПК / К. Кликова // Відновне правосуддя в Україні. – 2012. – № 1-4 (18). – С. 37-39.
16. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_060

17. Клейнман А.Ф. Гражданский процесс: [учебник] / А.Ф. Клейнман. – Юридическое издательство НКЮ СССР, 1940. – 352 с.
18. Лазарев С.В. Основы судебного примирения / С.В. Лазарев. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 256 с.
19. Логинов П.В. Предварительная подготовка гражданских дел. / П.В. Логинов. – М. : Юрид. лит., 1960. – 230 с.
20. Леннуар Н.Н. Альтернативное разрешение споров: Переговоры и медиация: Учеб.-метод. пособие / Н.Н. Леннуар. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского института права им. Принца П.Г. Ольденбургского, 2004. – 100 с.
21. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции; пер. с франц. В. Захватаев / Предисловие: А. Довгерт, В. Захватаев / Отв. ред. А. Довгерт. – К. : Истина, 2004. – 544 с.
22. Решетникова И.В. Доказательственное право в гражданском судопроизводстве. – Екатеринбург, 1997. – 240 с.
23. Про підготовку цивільних справ до судового розгляду. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 05.03.1977 р. № 1 // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 1995. – № 1. – С. 393.
24. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 35. – Ст. 412.
25. Про медіацію: проект Закону України від 27.03.2015 р. № 2480 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558
26. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 7.
27. Провадження у справі до судового розгляду: хрестоматія (галузь знань 0304 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр», спеціальність 8.03040101 «Правознавство») для студентів V курсу факультету № 4 / уклад.: В.В. Комаров, К.В. Гусаров, А.Ю. Каламайко. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2013. – 515 с.
28. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 148.
29. Пучинский В.К. Гражданский процесс США. – М., 1985. – 208 с.
30. Фильченко Д.Г. Проблемы доступности правосудия при подготовке дел в арбитражном процессе // Актуальные проблемы гражданского права, гражданского и арбитражного процесса: В 2 ч. / Под ред. Е.И. Носыревой, Т.Н. Сафроновой. – Воронеж, 2002. Ч. 2. Гражданский и арбитражный процесс. – С. 100.
31. Цивільний процес: [навчальний посібник] / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін. / За ред. Ю.В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 172 с.
32. Цивільний процес України: [навч. посіб.] / О.А. Логинов, О.О. Штефан. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 368 с.
33. Чернооченко С.І. Цивільний процес: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / С.І. Чернооченко. – 3-тє вид., перероб. та допов. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 416 с.
34. Code de procédure civile [Цивільний процесуальний кодекс], Федеральні органи влади Швейцарської Конфедерації, 2011, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.admin.ch/ch/fr/rs/2/272.fr.pdf>

УДК 321.31

ЗНАЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ У СУДОВІЙ ТА ПРАВООХОРОННІЙ СИСТЕМАХ УКРАЇНИ

VALUE COMMERCIAL COURTS IN THE JUDICIAL AND LAW ENFORCEMENT UKRAINE

Мандичев Д.В.,
здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті досліджено значення господарських судів у судовій та правоохоронній системах України. Розглядаються правоохоронні функції господарських судів; визначено значення категорій судова та правоохоронна системи; охарактеризоване місце та роль господарських судів у судовій та правоохоронній системах України; запропоновано шляхи посилення ролі системи господарських судів України у судовій та правоохоронній системах.

Ключові слова: судова система, судова влада, правоохоронна система, правоохоронні функції, господарські суди.

В статье исследовано значение хозяйственных судов в судебной и правоохранительной системах Украины. Рассматриваются правоохранительные функции хозяйственных судов. Определено значение категорий судебная и правоохранительная системы; охарактеризовано место и роль хозяйственных судов в судебной и правоохранительной системах Украины. Предложены пути усиления роли системы хозяйственных судов Украины в судебной и правоохранительной системах.

Ключевые слова: судебная система, судебная власть, правоохранительная система, правоохранительные функции, хозяйственные суды.

In the article the importance of commercial courts in the judicial and law enforcement system of Ukraine. We consider the law enforcement functions of commercial courts; determine the categories defined judicial and law enforcement systems; characterized the place and role of commercial courts in the judicial and law enforcement system of Ukraine; the ways of strengthening the role of the system of economic courts of Ukraine in the judicial and law enforcement systems.

Key words: judiciary, judiciary, law enforcement, law enforcement functions, commercial courts.